

MAKTABGACHA TA'LIMDA SAHNALASHTIRISH FAOLIYATINI TASHKIL ETISHDA SUN'IY INTELLEKT TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISHNING PEDAGOGIK IMKONIYATLARI

G.M. Dadajanova¹, G.H. G'opirova²

¹*Maktabgacha ta'lim metodikasi kafedrası dotsenti*

²*MT 25-46K guruhi talabasi*

Annotatsiya: Ushbu maqolada maktabgacha ta'lim tashkilotlarida sahnalashtirish faoliyatining bolalar rivojlanishidagi o'rni hamda uni tashkil etishda sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanish imkoniyatlari tahlil qilinadi. Zamonaviy raqamli vositalar yordamida sahna ssenariylari yaratish, obrazlarni ishlab chiqish va bolalarning nutqiy hamda ijodiy faolligini qo'llab-quvvatlash masalalari yoritilgan.

Kalit so'zlar: maktabgacha ta'lim, sahnalashtirish, sun'iy intellekt, ijodkorlik, nutq rivojlanishi, innovatsion texnologiyalar, ta'lim jarayoni.

Аннотация: В данной статье анализируется роль сценических мероприятий в дошкольных образовательных организациях в развитии детей и возможности использования технологий искусственного интеллекта в их организации. Рассматриваются вопросы создания сценических сценариев, разработки образов и поддержки речевой и творческой деятельности детей с помощью современных цифровых инструментов.

Ключевые слова: дошкольное образование, сценическое оформление, искусственный интеллект, творчество, развитие речи, инновационные технологии, образовательный процесс.

Abstract: This article analyzes the role of staging activities in preschool educational organizations in the development of children and the possibilities of using artificial intelligence technologies in its organization. The issues of creating stage scenarios, developing images and supporting children's speech and creative activity using modern digital tools are covered.

Keywords: preschool education, staging, artificial intelligence, creativity, speech development, innovative technologies, educational process.

Kirish. Bugungi kunda ta'lim tizimida innovatsion texnologiyalardan foydalanish nafaqat o'quv jarayonini takomillashtirish, balki ta'lim mazmunini boyitishning ham muhim omiliga aylanmoqda. Ayniqsa, sun'iy intellekt texnologiyalarining rivojlanishi pedagoglarga yangi metodik imkoniyatlarni taqdim etmoqda. Maktabgacha ta'lim bosqichida esa ushbu imkoniyatlardan foydalanish bolalarning yosh va psixologik xususiyatlarini hisobga olgan holda tashkil etilishi lozim.

Maktabgacha yoshdagi bolalar uchun o'yin faoliyati asosiy rivojlantiruvchi vosita hisoblanadi. Sahnalashtirish esa o'yin va ta'lim elementlarini o'zida mujassamlashtirgan faoliyat turi bo'lib, bolaning nutqiy, emotsional va ijtimoiy rivojlanishiga xizmat qiladi. Shu nuqtai nazardan, sahnalashtirish jarayoniga sun'iy intellekt imkoniyatlarini integratsiya qilish dolzarb pedagogik masalalardan biri hisoblanadi.

Asosiy qism. So'nggi yillarda mamlakatimizda barcha sohalarda keng qamrovli islohotlar amalga oshirilmoqda. Jumladan Sun'iy intellekt (artificial intelligence, AI) texnologiyalarining katta ahamiyati va salohiyatini etirof etgan holda ularni rivojlantirishga alohida etibor qaratilmoqda. Tez texnologik taraqqiyot davrida sun'iy intellekt hayotning turli sohalari rivojlanishiga ta'sir qiluvchi asosiy omilga aylanib bormoqda. Ushbu texnologiyalar unumdorlik va samaradorlikni oshirishdan tortib, ilm-fan va innovatsiyalardagi yutuqlarga qadar ulkan foyda keltirish salohiyatiga ega ekanligini tan olish kerak. O'z navbatida sun'iy intellektni ilm-fanga joriy etish uchun malakali kadrlar sonini oshirish talab etiladi. Negaki aynan o'z kasbining ustasi bo'lgan mutaxassislar barcha jabhalarga sun'iy intellekt kirib borishida asosiy omil bo'ladi.

Shu maqsadda sun'iy intellekt texnologiyalari asosidagi innovatsion biznes-modellar, mahsulotlar va xizmat ko'rsatish usullari rivojlanishi uchun qulay va maqbul ekotizim yaratish, ularni belgilab berilgan ustuvor tarmoqlar va sohalarda tezkorlik bilan joriy etish va amaliyotga tatbiq etish bo'yicha harakatlar boshlab yuborildi. Sababi, sun'iy intellekt texnologiyalari raqamli texnologiyalarning eng tez rivojlanayotgan istiqbolli yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Raqamli texnologiyalar tarkibiga kiruvchi sun'iy intellektdan foydalanish orqali, nafaqat ta'limda balki, hayotning barcha jabhalarida samarali foydalanish mumkin. Sun'iy ong texnologiyasini joriy etish orqali shaffoflikni ta'minlash, firibgarlikni oldini olish, ma'lumotlarni tahlil etish, katta hajmli ma'lumotlar bilan ishlash ustunliklarini beradi.

Ta'lim tizimida sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanishning istiqbolli yo'nalishlaridan biri maktabgacha ta'lim jarayonini takomillashtirish bilan bog'liqdir. Ayniqsa, bolalarning nutqiy, ijodiy va kommunikativ kompetensiyalarini rivojlantirishga xizmat qiluvchi faoliyat turlarini zamonaviy texnologiyalar asosida tashkil etish muhim ahamiyat kasb etadi. Maktabgacha ta'lim amaliyotida keng qo'llaniladigan sahnalashtirish faoliyati ham ana shunday yo'nalishlardan biri hisoblanadi. Sun'iy intellekt vositalari yordamida sahna ssenariylarini yaratish, obrazlar va dialoglarni ishlab chiqish, ko'rgazmali hamda audio materiallarni tayyorlash imkoniyati sahnalashtirish mashg'ulotlarining mazmunini yanada boyitadi va ularning pedagogik samaradorligini oshiradi. Shu bois sahnalashtirish faoliyatini sun'iy intellekt texnologiyalari bilan integratsiyalash masalasi bugungi kunda dolzarb ilmiy-amaliy ahamiyat kasb etmoqda.

Sahnalashtirish faoliyati bolalarning turli qobiliyatlarini bir vaqtning o'zida rivojlantirish imkonini beradi. Bola ma'lum bir rol ni ijro etish jarayonida qahramon xarakterini tushunishga, uning

hissiyotlarini ifodalashga va voqealar rivojini anglashga harakat qiladi. Bu esa nafaqat nutq rivojlanishiga, balki tafakkur, tasavvur va muloqot madaniyatining shakllanishiga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Sahnalashtirish mashg'ulotlari davomida bolalar yangi so'zlarni o'zlashtiradi, gap tuzish malakalarini takomillashtiradi va jamoa bilan hamkorlik qilish tajribasiga ega bo'ladi. Bundan tashqari, ular o'z his-tuyg'ularini boshqarish, tinglash va fikr bildirish ko'nikmalarini ham rivojlantiradi. Amaliy kuzatishlar shuni ko'rsatadiki, sahnalashtirishga muntazam jalb qilingan bolalarda erkin muloqot qilish, auditoriya oldida chiqish va mustaqil fikr bildirish qobiliyati nisbatan tezroq shakllanadi.

So'nggi yillarda sun'iy intellekt texnologiyalari ta'lim sohasining turli yo'nalishlarida qo'llanilmoqda. Ularning asosiy afzalligi katta hajmdagi ma'lumotlarni tez qayta ishlash va foydalanuvchi ehtiyojiga mos natijalarni taqdim eta olishidadir. Maktabgacha ta'lim tizimida sun'iy intellekt texnologiyalari pedagoglarga metodik materiallar tayyorlash, yangi g'oyalarni ishlab chiqish va ta'lim mazmunini boyitishda yordam beradi. Xususan, ertaklar yaratish, mavjud hikoyalarni moslashtirish, bolalar yoshiga mos dialoglar ishlab chiqish hamda sahna ko'rinishlari uchun ssenariy tayyorlash imkoniyati mavjud. Bunday vositalar tarbiyachining ijodiy faoliyatini qo'llab-quvvatlaydi va mashg'ulotlarga tayyorgarlik ko'rish uchun sarflanadigan vaqtni qisqartiradi.

Sahnalashtirish jarayonida sun'iy intellektidan foydalanish imkoniyatlari

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida sahnalashtirish faoliyatini samarali tashkil etishda sun'iy intellekt texnologiyalari muhim yordamchi vosita bo'lib xizmat qilishi mumkin. Ushbu texnologiyalar tarbiyachining ijodiy faoliyatini qo'llab-quvvatlash bilan birga mashg'ulotlarning mazmunini boyitadi, bolalarning qiziqishini oshiradi va ta'lim jarayonini yanada interaktiv shaklda tashkil etish imkonini beradi.

Avvalo, sun'iy intellekt sahna asarlari va ertaklar uchun ssenariylar yaratishda katta imkoniyatlarga ega. Tarbiyachi ma'lum bir mavzu, tarbiyaviy maqsad yoki yosh guruhini ko'rsatgan holda qisqa vaqt ichida bir nechta ssenariy variantlarini yaratishi mumkin. Masalan, do'stlik, tabiatni asrash, kattalarga hurmat yoki sog'lom turmush tarzi kabi mavzular asosida bolalar yoshiga mos ertak va sahna ko'rinishlari ishlab chiqiladi. Shu bilan birga, sun'iy intellekt mavjud xalq ertaklari va badiiy asarlarni zamonaviy talablarga moslashtirish, voqealar rivojini boyitish hamda yangi qahramonlar kiritish imkoniyatini ham yaratadi. Natijada tarbiyachi har bir mashg'ulot uchun o'ziga xos va qiziqarli ssenariy tayyorlash imkoniga ega bo'ladi.

Bundan tashqari, sun'iy intellekt vositalari obrazlarni yaratish va dialoglarni ishlab chiqishda ham samarali qo'llaniladi. Sahnalashtirish jarayonida har bir qahramonning xarakteri, xulq-atvori va nutq uslubini aniq belgilash muhim hisoblanadi. Sun'iy intellekt yordamida qahramonlarning tavsiflari, ular o'rtasidagi muloqot matnlari hamda yosh xususiyatlariga mos dialoglar tayyorlanadi. Bu esa bolalarning nutqiy imkoniyatlarini hisobga olgan holda ularga mos rollarni taqsimlashga

yordam beradi. Ayniqsa, nutqi sust rivojlangan bolalar uchun sodda va qisqa dialoglar, faol bolalar uchun esa murakkabroq rollarni yaratish imkoniyati mavjud bo‘ladi.

Sun‘iy intellektning yana bir muhim afzalligi vizual materiallar yaratish bilan bog‘liqdir. Hozirgi kunda sun‘iy intellekt asosida ishlovchi grafik dasturlar yordamida ertak qahramonlari, sahna dekoratsiyalari, fon rasmlari va turli ko‘rgazmali vositalarni yaratish mumkin. Masalan, tarbiyachi ertak mazmuniga mos o‘rmon, sehrli qasr, hayvonlar yoki tabiat manzaralarini qisqa vaqt ichida tayyorlashi mumkin. Bunday rang-barang va jozibador tasvirlar bolalarning tasavvurini boyitadi, ularning e‘tiborini uzoqroq saqlashga yordam beradi hamda sahna ko‘rinishining estetik jihatdan ta’sirchan bo‘lishini ta’minlaydi. Shuningdek, sahnalashtirish jarayonida ovozli texnologiyalardan foydalanish ham katta ahamiyatga ega. Sun‘iy intellekt asosidagi dasturlar qahramonlar ovozlarini yaratish, matnlarni ovozlashtirish, fon musiqalarini tanlash yoki turli tovush effektlarini tayyorlash imkonini beradi. Masalan, qushlarning sayrashi, yomg‘ir shovqini, shamol ovozi yoki hayvonlarning tovushlarini qo‘shish orqali sahna ko‘rinishining tabiiyligi va emotsional ta’siri kuchaytiriladi. Bu esa bolalarning voqealarga chuqurroq kirib borishiga va qahramonlar obrazini yaxshiroq his etishiga yordam beradi.

Bundan tashqari, sun‘iy intellekt individual yondashuvni ta’minlashda ham samarali vosita bo‘lishi mumkin. Har bir bolaning qiziqishi, qobiliyati va rivojlanish darajasi turlicha bo‘lganligi sababli, ularga mos vazifalarni tanlash muhim hisoblanadi. Sun‘iy intellekt yordamida bolalarning faoliyati tahlil qilinib, ular uchun mos rollar, mashqlar va ijodiy topshiriqlar tavsiya etilishi mumkin. Bu esa har bir bolaning sahnalashtirish faoliyatida faol ishtirok etishiga va o‘z imkoniyatlarini namoyon etishiga yordam beradi.

Umuman olganda, sun‘iy intellekt texnologiyalaridan foydalanish sahnalashtirish mashg‘ulotlarini yanada qiziqarli, mazmunli va samarali tashkil etish imkonini yaratadi. Biroq ushbu texnologiyalar tarbiyachining o‘rnini bosuvchi vosita emas, balki uning kasbiy faoliyatini qo‘llab-quvvatlovchi yordamchi resurs sifatida xizmat qilishi lozim. Shu bois sun‘iy intellekt imkoniyatlaridan pedagogik maqsadlarga muvofiq va oqilona foydalanish maktabgacha ta’lim sifatini oshirishning muhim omillaridan biri hisoblanadi. Maktabgacha ta’lim amaliyotida olib borilgan kuzatishlar natijasida sun‘iy intellektidan foydalanilgan sahnalashtirish mashg‘ulotlari bolalar tomonidan katta qiziqish bilan qabul qilinishi aniqlangan. Ayniqsa, rang-barang vizual materiallar va interaktiv elementlar bolalarning e‘tiborini uzoqroq saqlashga yordam beradi. Mashg‘ulotlar davomida bolalarning nutqiy faolligi ortishi, dialoglarni tezroq o‘zlashtirishi va ijodiy tashabbus ko‘rsatishi kuzatiladi. Shu bilan birga, tarbiyachilar tomonidan tayyorlangan sahna ko‘rinishlarining sifati ham yaxshilanadi.

Biroq sun‘iy intellektidan foydalanish pedagogning o‘rnini bosuvchi vosita sifatida emas, balki uning kasbiy faoliyatini qo‘llab-quvvatlovchi yordamchi mexanizm sifatida qaralishi zarur. Chunki

bolalar bilan bevosita muloqot, tarbiyaviy ta'sir va emotsional munosabatlar inson omili bilan chambarchas bog'liqdir.

Xulosa. Maktabgacha ta'limda sahnalashtirish faoliyati bolalarning har tomonlama rivojlanishiga xizmat qiladigan samarali pedagogik vositalardan biridir. Sun'iy intellekt texnologiyalarining ushbu jarayonga tatbiq etilishi esa sahnalashtirish mazmunini boyitish, yangi metodik yondashuvlarni qo'llash va ta'lim samaradorligini oshirish imkonini beradi. Ma'lumotlar shuni ko'rsatadiki, sun'iy intellekt yordamida yaratilgan ssenariylar, vizual materiallar va interaktiv resurslar bolalarning mashg'ulotlarga qiziqishini kuchaytiradi hamda ularning nutqiy va ijodiy faolligini rivojlantiradi. Kelgusida maktabgacha ta'lim amaliyotida sun'iy intellekt imkoniyatlaridan foydalanish bo'yicha ilmiy-metodik tavsiyalarni kengaytirish muhim vazifalardan biri bo'lib qoladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

- [1]. O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi. Maktabgacha ta'limning davlat o'quv dasturi "Ilk qadam". – Toshkent, 2022.
- [2]. Sodiqova Sh. Maktabgacha pedagogika. – Toshkent: Tafakkur Bo'stoni, 2013.
- [3]. Qodirova F.R., Toshpo'latova Sh.Q., A'zamova M.N. Maktabgacha pedagogika. – Toshkent: Tafakkur, 2019.
- [4]. Russell S., Norvig P. Artificial Intelligence: A Modern Approach. Pearson Education, 2021.
- [5]. UNESCO. Guidance for Generative AI in Education and Research. 2023.
- [6]. <https://uz.wikipedia.org/wiki/Intellekt>
- [7]. unilibrary.uz